

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος των επιμελητών στην ελληνική έκδοση	15
<i>ΣΤΑΜΟΣ ΠΑΠΑΣΤΑΜΟΥ, ΑΝΤΩΝΗΣ ΓΑΡΔΙΚΙΩΤΗΣ, ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΠΡΟΔΡΟΜΙΤΗΣ</i>	
1. Εισαγωγή	19
<i>ΑΝΤΩΝΗΣ ΓΑΡΔΙΚΙΩΤΗΣ, ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΠΡΟΔΡΟΜΙΤΗΣ, ΣΤΑΜΟΣ ΠΑΠΑΣΤΑΜΟΥ</i>	
2. Μεταστροφή προς τις ενεργές μειονότητες: Το χρονικό μιας επιτυχημένης θεωρίας και το αβέβαιο αποτέλεσμα μιας απόπειρας μειονοτικής επιρροής	31
<i>ΣΤΑΜΟΣ ΠΑΠΑΣΤΑΜΟΥ, ΑΝΤΩΝΗΣ ΓΑΡΔΙΚΙΩΤΗΣ, ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΠΡΟΔΡΟΜΙΤΗΣ</i>	
Εισαγωγή	31
Πλειοψηφική και μειονοτική επιρροή: Δύο παραδείγματα και μία πραγματικότητα	39
Η θεωρία της μειονοτικής επιρροής: Το αβέβαιο αποτέλεσμα μιας απόπειρας μειονοτικής επιρροής	46
Συμπεράσματα	69
Βιβλιογραφία	72
3. Το μοντέλο πλαισίου/σύγκρισης της πλειοψηφικής και μειονοτικής επιρροής: Διαφορετικές διαδικασίες, διαφορετικά αποτελέσματα	83
<i>WILLIAM D. CRANO</i>	
Ξεδιπλώνοντας την πλειοψηφική επιρροή	84
Πώς επικρατεί η μειονότητα	93
Έμμεση επιρροή	103
Ορισμένες συμπερασματικές σκέψεις	107
Βιβλιογραφία	108

4. Πολλαπλές κατηγοριοποιήσεις και μειονοτική επιρροή:	
Μια σύνθεση των θεωριών της αποσύνδεσης	
και της αυτο-κατηγοριοποίησης.....	119
<i>ALAIN QUIAMZADE, GABRIEL MUGNY,</i>	
<i>JUAN MANUEL FALOMIR-PICHAstor, JUAN ANTONIO PÉREZ</i>	
Μια διαμάχη	119
Κοινωνική ταυτότητα και έργα γνώμης	120
Η θεωρία της αυτο-κατηγοριοποίησης	121
Η θεωρία της αποσύνδεσης	123
Εμπειρικές μελέτες σχετικά με την ενδοομαδική/εξωομαδική	
μειονοτική επιρροή	124
Προς μια σύνθεση των δύο θεωριών	126
Πειραματικές απεικονίσεις	136
Συμπεράσματα	146
Βιβλιογραφία	148
5. Το πλειοψηφικό ενάντια στο μειοψηφικό καθεστώς	
της πηγής και η πειθώ: Οι διεργασίες της πρωτογενούς	
και της δευτερογενούς νόησης	155
<i>JAVIER HORCAJO, PABLO BRIÑOL, RICHARD E. PETTY</i>	
Αριθμητικό καθεστώς της πηγής και πρωτογενής νόηση	157
Αριθμητικό καθεστώς της πηγής και δευτερογενής νόηση	163
Οι παράγοντες που ρυθμίζουν τις επιδράσεις της αυτο-επικύρωσης	
του πλειοψηφικού/μειοψηφικού καθεστώτος της πηγής	166
Συμπεράσματα και μελλοντική έρευνα	171
Βιβλιογραφία	175
6. Ανθεκτικότητα των στάσεων σε μηνύματα πειθούς:	
Ως συνάρτηση του αριθμητικού καθεστώτος	
της πλειοψηφικής έναντι της μειοψηφικής πηγής	181
<i>ROBIN MARTIN, MILES HEWSTONE</i>	
Εισαγωγή	181
Πείραμα 1	186
Πείραμα 2	193
Βιβλιογραφία	203
7. Ο νους υπεράνω της ύλης: Η κατάσταση του στόχου επιρροής,	
και όχι τα χαρακτηριστικά του ερεθίσματος, καθορίζει	
την επεξεργασία των πληροφοριών στη μειονοτική επιρροή	209
<i>DEBORAH F. HELLMANN, NINA DICKEL, GERD BOHNER, HANS-PETER ERB</i>	
Ο νους και η ύλη στη μειονοτική επιρροή	209

Μειονοτικό καθεστώς – Αποτελεί μία ένδειξη και έχει αρνητικό σθένος;	216
Συμπέρασμα	227
Βιβλιογραφία	230
8. Επηρεάζοντας τις (αρνητικές) στάσεις των ανθρώπων απέναντι στις ενεργές μειονότητες: Η περίπτωση των φεμινιστικών κινημάτων	237
<i>FABRIZIO BUTERA, JEAN-PIERRE VERNET, JORGE VALA</i>	
Μειονοτική επιρροή και κυριαρχία επί των μειονοτήτων	238
Το φαινόμενο της κοινωνικής κρυπτομνησίας	242
Μειώνοντας την κοινωνική κρυπτομνησία μέσω της κριτικής συνειδητοποίησης	245
Πηγές μείωσης της κοινωνικής κρυπτομνησίας	250
Συμπεράσματα και μελλοντική έρευνα	251
Βιβλιογραφία	254
9. Επιχειρηματολογώντας υπέρ της ποικιλομορφίας στην έρευνα για τη μειονοτική επιρροή	259
<i>RADMILA PRISLIN, MARISA CROWDER, KRISTIN DONNELLY</i>	
Τα «δημογραφικά» στοιχεία της έρευνας σχετικά με τη μειονοτική επιρροή	261
Η προκρούστεια κλίνη του ερευνητικού παραδείγματος της μειονοτικής επιρροής: Φαινόμενα που δεν ταιριάζουν	266
Η σημασία της διάκρισης μεταξύ συνηγορίας για ανεκτικότητα και διεκδίκησης της μεταστροφής	267
Περισσότερα στοιχεία για την ποικιλομορφία της μειονοτικής επιρροής	275
Προχωρώντας προς τα εμπρός	278
Βιβλιογραφία	278
10. Συμπεράσματα	293
<i>ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΠΡΟΔΡΟΜΙΤΗΣ, ΣΤΑΜΟΣ ΠΑΠΑΣΤΑΜΟΥ, ΑΝΤΩΝΗΣ ΓΑΡΔΙΚΙΩΤΗΣ</i>	
Ο χώρος μελέτης της κοινωνικής επιρροής ως πεδίο άσκησης επιρροής	294
Υπέρβαση διχοτομιών και απόπειρες συνθέσεων	296
Η υφή και η έκταση της «αλλαγής»: Δομές, περιεχόμενα και διαδικασίες	298
Η πραγματικότητα που αντιστέκεται	305
Βιβλιογραφία	309

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΕΠΙΜΕΛΗΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

Το βιβλίο αυτό βασίζεται κατά κανόνα στις ομιλίες που έκαναν ορισμένοι κοινωνικοί ψυχολόγοι στο συμπόσιο που διοργανώσαμε οι τρεις συνεπιμελητές αυτής της έκδοσης στους Δελφούς τον Ιούνιο του 2012, ακολουθώντας την «παράδοση» της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Κοινωνικής Ψυχολογίας από το 1980 μέχρι σήμερα να συγκεντρώνει κατά καιρούς υπό την αιγίδα της κοινωνικούς ψυχολόγους από όλο τον κόσμο που ασχολούνται ενεργά με την πειραματική μελέτη των φαινομένων, διαδικασιών και μηχανισμών κοινωνικής επιρροής, και ειδικότερα μειονοτικής.

Προφανώς τα κείμενα αυτά, που πρωτοδημοσιεύτηκαν στα αγγλικά το 2017, δεν αναπαρήγαγαν τις αρχικές ομιλίες αλλά εμπλουτίστηκαν με νέα πειραματικά αποτελέσματα και πιο πρόσφατες βιβλιογραφικές αναφορές.

Οι λόγοι για τους οποίους αποφασίσαμε την παρούσα ελληνική έκδοση τώρα είναι πολλοί. Κατ' αρχάς εκπαιδευτικοί, δεδομένου ότι το βιβλίο αυτό απευθύνεται σε φοιτητές και φοιτήτριες, που καλούνται στο πλαίσιο των σπουδών τους να μελετήσουν σε προπτυχιακό ή/και μεταπτυχιακό επίπεδο τις ερευνητικές εξελίξεις στην κοινωνική ψυχολογία. Κατά δεύτερο λόγο εκδοτικοί, υπό την έννοια ότι έρχεται να συμπληρώσει το αρκετά μεγάλο εύρος του παζλ της σειράς «Κοινωνική ψυχολογία» των εκδόσεων Πεδίο. Επιστημολογικοί στη συνέχεια, επειδή η κοινωνική επιρροή αποτελεί ένα από τα πιο βασικά αντικείμενα μελέτης της κοινωνικής ψυχολογίας. Θεωρητικοί επίσης, αφού οι έρευνες στον επιστημονικό μας κλάδο προβάλλουν την κομβική θέση που κατέχουν οι διαδικασίες και οι μηχανισμοί κοινωνικής επιρροής στην παραγωγή και αναπαραγωγή του κοινωνιοψυχολογικού γίνεσθαι. Τέλος, κοινωνικοί και, κατ' επέκταση, πολιτικοί, επειδή οι έρευνες στην ψυχολογία της κοινωνικής επιρροής και ιδιαίτερα της μειονοτικής αλλά και των μηχανισμών αντίστασης σε αυτήν καταδεικνύουν πώς, τότε και γιατί οι διαδικασίες

αυτές καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό τον τρόπο με τον οποίο σκέφτεται και συμπεριφέρεται το κοινωνικό –βλ. πολιτικό– υποκείμενο.

Δεν είναι, φυσικά, εδώ ο χώρος να αναπτύξουμε τους ισχυρισμούς μας αυτούς. Οποιαδήποτε, έστω και επιφανειακή, ανάγνωση κάποιου εισαγωγικού συγγράμματος στην κοινωνική ψυχολογία θα πείσει για των λόγων μας το αληθές. Ωστόσο, οφείλουμε να επισημάνουμε εδώ τα τρία κοινά σημεία των συνεπιμελητών της έκδοσης αυτής που οδήγησαν στο συγκεκριμένο εγχείρημα. Το πρώτο είναι πως και οι τρεις μας αφιερώσαμε το μεγαλύτερο μέρος της ερευνητικής μας δραστηριότητας στην πειραματική μελέτη των φαινομένων της κοινωνικής επιρροής. Το δεύτερο έγκειται στο ότι, σε γενικές γραμμές, προσεγγίζουμε θεωρητικά και οι τρεις με παρεμφερή τρόπο τα φαινόμενα αυτά: α) Θεωρούμε πως το μειονοτικό ή το πλειοψηφικό καθεστώς της πηγής επιρροής αποτελεί καθοριστικό παράγοντα στην ενεργοποίηση και εξέλιξη των συναφών διαδικασιών και δεν μπορεί να εξοικονομηθεί στον βωμό της ενσωμάτωσης των θεωριών κοινωνικής επιρροής στη θεωρία πειθούς, όπως διατείνονται όσοι εντάσσονται στο «εκσυγχρονιστικό» ρεύμα της κοινωνικής νόησης. β) Υποστηρίζουμε ότι η συχνά υποτιμημένη σημασιοδότηση των διαδικασιών κοινωνικής επιρροής, σε συνδυασμό με γενικότερους κοινωνιοψυχολογικούς μηχανισμούς αλλαγής στάσεων, σκέψης και συμπεριφοράς θα συνεισφέρει στην άρση του θεωρητικού και επιστημολογικού αδιεξόδου, που χαρακτηρίζει τα τελευταία πολλά χρόνια τη σχετική έρευνα στην κοινωνική ψυχολογία. γ) Έχουμε εν μέρει ήδη καταδείξει ερευνητικά πώς η κοινωνική επιρροή συνδέεται άμεσα με τη «θεωρία του τρίτου προσώπου», του τρόπου δηλαδή με τον οποίο ο κόσμος σκέφτεται για το πώς, τότε και γιατί οι άλλοι –και όχι εμείς– επηρεάζονται από τρίτους και κυρίως ότι η κοινωνική επιρροή ενεργοποιεί, βασίζεται και, κατ' επέκταση, εξαρτάται από τις κοινωνικές αναπαραστάσεις του ίδιου της του εαυτού. Σε σημείο που μπορούμε να υποθέσουμε ότι η μελέτη του τρόπου με τον οποίο μια κοινωνική ομάδα –στην ευρύτητα του όρου– συγκροτεί τους λόγους, τα αίτια, τις συνθήκες, τις διαδικασίες και τους μηχανισμούς, χάριν των οποίων δύναται ή/και οφείλει να αλλάξει γνώμη, σκέψη και συμπεριφορά, θα μας οδηγήσει σε μια πληρέστερη κατανόηση των, ομολογουμένως, περίπλοκων και συχνά αντιφατικών φαινομένων κοινωνικής επιρροής.

Ο αναγνώστης και η αναγνώστρια θα βρουν σε αυτές τις σελίδες απόψεις, συζητήσεις και ευρήματα γύρω από όλα αυτά. Θα αντιληφθούν επίσης πως η κοινωνική επιρροή δεν αποτελεί κεντρικό σημείο αναφοράς μόνο της κοινωνικής ψυχολογίας, αλλά και της κοινωνικής και πολιτικής σκέψης και συμπεριφοράς σε ολόκληρο τον κόσμο. Υπό την έννοια αυτή, το βιβλίο μας εκδίδεται την πιο κατάλληλη στιγμή. Πράγματι, η συγκυρία μάς υποδεικνύει συνεχώς ότι η κοινωνική ψυχολογία καλείται να περιγράψει, να κατανοήσει, να ερμην-

νεύσει και να προβλέψει την κοινωνιακή, κοινωνική, οικονομική, πολιτική και ψυχολογική μας καθημερινότητα. Στην περίπτωση που μας ενδιαφέρει μάλιστα, υποδεικνύει πώς και γιατί η κοινωνική επιρροή κατευθύνει καταλυτικά την κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή μας, ακόμα και την επιβίωσή μας.

Ενδεικτικά αναφέρουμε το πιο σημαντικό γεγονός της χρονιάς που διανύουμε, τον κορωνοϊό. Πέρα από τις διάφορες θεωρίες συνωμοσίας που από μόνες τους παρουσιάζουν τεράστιο ενδιαφέρον και οι οποίες προέκυψαν σχεδόν ταυτόχρονα με την εμφάνιση της πανδημίας αναφορικά με παγκόσμια υπόγεια κυκλώματα, ψεκασμούς, τσιπάκια στα εμβόλια ή και την ανυπαρξία της νόσου του κορωνοϊού, δεν έχουμε παρά να αναλογιστούμε την τεράστια προσπάθεια από τα ΜΜΕ και την Πολιτεία στις διάφορες μορφές της να επικοινωνήσουν στον κόσμο τη λήψη και τον σεβασμό των διαφόρων μέτρων, ικανών (;!) να μειώσουν την εξάπλωση της πανδημίας, καθώς και τις αντίστοιχες απόπειρες στα κοινωνικά δίκτυα, κυρίως εκείνων που αμφισβητούν τη χρησιμότητα ή και την αποτελεσματικότητά τους.

Με άλλα λόγια, σε ολόκληρο τον κόσμο όλο αυτόν τον καιρό και μέχρι να βρεθούν τα κατάλληλα φάρμακα και εμβόλια για να καταπολεμήσουν οριστικά τον κορωνοϊό, η αντιμετώπιση της πανδημίας βασίζεται στον βαθμό επιτυχίας της επιρροής της Πολιτείας στην κοινή γνώμη, δηλαδή στον πληθυσμό. Κανείς δεν μιλάει βέβαια για επιρροή, αλλά για «πειθώ», την εξευγενισμένη μορφή των διαδικασιών ενδοτικότητας και υποταγής. Γι' αυτό εξάλλου η αδυναμία των αρχών να «πείσουν» τον κόσμο, να επηρεάσουν την κοινή γνώμη ή, τουλάχιστον, κάποιες στοχευμένες ομάδες που αντιστέκονται συγκαλύπτεται μέσω της προώθησης της φαινομενικά ανώδυνης έννοιας «ατομική ευθύνη», η οποία φυσικά είναι απαραίτητη, δεν αντιλέγει κανείς σε αυτό, επιπλέον όμως παρουσιάζει το πλεονέκτημα από τη μία να αποσιωπά την έλλειψη της αναγκαίας συνεκτικότητας της πηγής επιρροής (ναι στη διατήρηση των αποστάσεων, αλλά και ανοχή στη μετάληψη, όπως το απαιτεί η εκκλησία), ενώ από την άλλη να αδρανοποιεί φαινόμενα που θα μπορούσαν να μας θυμίζουν την ψυχολογική αναδραστικότητα και τις γνωστές της αντιστάσεις στην πειθώ.

Στο πλαίσιο του κορωνοϊού μπορούμε να εντάξουμε επίσης και την περίπτωση του Donald Trump, ο οποίος μήνες ολόκληρους αψηφούσε τον κορωνοϊό, αμφισβητούσε την ύπαρξη της πανδημίας, πρότεινε αλλοπρόσαλλες «θεραπείες» και μέσω των κοινωνικών δικτύων προσπαθούσε να εξηγήσει και να «πείσει» τον αμερικανικό λαό πως όλα πάνε καλά και πως οι χιλιάδες θάνατοι στις ΗΠΑ εξαιτίας της πανδημίας Covid-19 οφείλονταν σε άλλους λόγους. Παρ' όλα αυτά, προσβλήθηκε από τον κορωνοϊό, νοσηλεύτηκε τρεις μέρες σε στρατιωτικό νοσοκομείο και στη συνέχεια, επιστρέφοντας στον Λευκό Οίκο, παρουσιάστηκε στην τηλεόραση και στα κοινωνικά δίκτυα δηλώνοντας, ως

υπερήρως, ότι θεραπεύτηκε από τη θεόσταλη ασθένεια νικώντας τη, όπως θα τη νικήσει και ο αμερικανικός λαός, συγκροτώντας κατ' αυτόν τον τρόπο ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα απόπειρας άσκησης κοινωνικής επιρροής. Το γεγονός ότι βασίστηκε στο πρωτοτυπικό υπόδειγμα της θεωρίας του Le Bon, ιδιαίτερα προσβάσιμο στον κοινό νου, από τον οποίο και προέρχεται άλλωστε, δεν λειτουργεί αναγκαστικά υπέρ του απερχόμενου υπό επανεκλογή Αμερικανού προέδρου. Ίσως και γι' αυτό οι πρόσφατες δημοσκοπήσεις στις ΗΠΑ προβλέπουν με βεβαιότητα (;) την επερχόμενη ήττα του.

Μέχρι να κυκλοφορήσει το βιβλίο αυτό, θα ξέρουμε κατά πιθανότητα ποιος θα είναι ο νέος πλανητάρχης. Θα γνωρίζουμε έτσι αν πέτυχε ή απέτυχε η συγκεκριμένη διαδικασία επιρροής, η οποία ασκήθηκε από την παγκοσμίως υψηλότερη πολιτική αρχή και βασίστηκε στις κοινωνικές αναπαραστάσεις ενός λαού, σχετικά με το ποιος, πότε, πώς μπορεί να επηρεάσει τη σκέψη και τη συμπεριφορά εκείνων στους οποίους απευθύνεται.

Καλό σας διάβασμα...

Στάμος Παπαστάμου, Αντώνης Γαρδικιώτης, Γεράσιμος Προδρομίτης